

Alfabetatze Euskalduntze Mugimenduaren orainaz... eta geroaz

Pedro M. Legarreta, "Albaro"

0. Gaiaren aurkezpena

Alfabetatze Euskalduntze Mugimendua¹ aski ezaguna da Euskal Herrian eta ez gatoz orain haren historia egitera. Hontaz —historiaz hategia— bi gauza behar dira esan: Rikardo Arregiren aipurik gabe ezin daitekeela eman, eta irakurri nahi duenak ikus dezala *Anaitasuna* 311. alean.

Bestelako gauza da, gaur eskutan duguna, Alfabetatze Euskalduntzearen oraina aztertu eta gerokoaz zerbait esan. Horrela, bada, hemen aipatzen diren datuen nondik norakoaz eta barioaz bi hitz esan ondoren, jarraituko diogu lanari:

Datuok 1976-77 kurtsokoak dituzu. *Siadeco* taldekoek istudiatuak eta Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundeak jasoak. Beraz, elkarren arteko lana. Bestalde, nola ezberdintasunik egon den fitxak jasotzerakoan eta modeloetan herrialde batzutatik bestetara, balio berdinak hartu dira kontutan². Azkenez, datuak biltzeko eragozpenen gainetik, fidagarri gertatzen direla esan behar, nahiz eta beti exhaustiboak ez izan.

Pasa gaitezen, bada, lanaren mamira:

1. Alfabetatze Euskal Mugimenduaren analisi orokorra

1.1. Euskal Herri osoan hedatua

Lehendabizi begien aurrean duguna, mugimendu hau Euskal Herri osoan zabaldurik egotea da. Sopuertatik Maulera eta

Tuteratik Pasaia. Zenbakiak borobilduz 1976-77ko kurtsoan 30.000 bat ikasle izan da Euskal Herrian, Hego eta Ipar, euskara ikasten, Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundearen barnean.

1.2. Herrialde bakoitzeko hedadura

Koadro honen bidez, Alfabetatze Euskalduntze Mugimenduan dabilzan ikasleak zenbat diren eta nola banatuak dauden ikus daiteke.

ARABA		BIZKAIA	
Tokia	Ikas.	Tokia	Ikas.
Dulantzi	40	Bilbo	5.500
Ehara	25	Ezk. ald.	2.100
Araia	25	Urib. k.	2.000
Oion	24	Hego Ur.	954
Kanpezu	29	Durang.	516
Agurain	114	Arratia	200
Aiara	200	Txoriher.	196
Legutio	20	Busturial.	366
Murgia	22	Uribe But.	82
Gasteiz	22	Lea-Artib.	233
	1.547		12.144

GIPUZKOA		NAFARROA	
Tokia	Ikas.	Tokia	Ikas.
Donostiald.	2.249	Iruinea	2.000
Errond.ald.	2.430	Sakana	578
Irun-Hond.	743	Baztan	261
Lasa. Usur.	559	Leitza	87
Goiherri	900	Ultzama	47
Leintz	1.090	Tutera	70
Deva (Eib.)	867	Olite	40
Urola	450	Tafalla	115
Kostal.	523	Estella	250
	11.454		3.338

Ditugun datuen arauera, bi gauza dakusagu argi. Bata, eremu Euskal Herri osoan zabaldurik dagoen fenomeno baten aurrean gaudela, ez da Euskal Herriko eskualderik falta; eta bestea, hiritarra dela. Geroko euskaldunek ez dute segur asko artzantzaz gauza handirik jakingo, baina bai zementoarene koloreaz.

Denetara, eta Ipar aldeko beste 200 bat gehituz, 28.793 ikasleren berri du Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundeak. Hala ere, datuak jaso eta gero esperientziak dioskunez, pen-

tsatzen dugu 40.000taraino iritsiko diratekeela euskara ikasten dabiltzanak.

1.3. Fenomenoaren garrantzia eta balorazioa

Euskal Herriari beste aurpegi bat eman diezaiokeen mugimendu baten aurrean gaude. Sarri askotan mila txotxolokeriari garrantzi gehiago ematen bazaio ere, beldurrik gabe esan dezakegu, hau ez dela txantxetako gauza. Indar handiak, nahiz ez beti ondo koordinatuak, biltzen dira «Euskal Herria euskalduna ala ezer ez» sinesten dutenen nahia, geroago eta zabalago, sakonago, posibleago egiten.

Ahalegin hauk bi bidetan nabaritzen dira: alde batetik, hizkuntza normaldu bat —Euskaltzaindiaren arauera— jende pila bati irakastea, eta bestetik, euskara bera giza erlazio eta kultur mailetan normaltzean.

2. Ikaslegoaren ezaugarriak

2.1. Ikaslegoa sexuz (%)

	Araba	Bizkaia	Nafarroa	Gipuzkoa	Denetara
Gizonak	54,2	38,8	53,6	46,4	40,7
Emakumeak	45,9	61,2	46,2	53,6	59,3

Ikusten denez, eta Araba-Nafarroako muestra ez dela guztiz errepresentagarria kontutan edukiz, emakumeen nagusigoa argi dago.

Poztekoa dugu, halaber, emakumeek euskara galtze prozesuan atzera arinago egiten badute, gertatu den bezala, bihurtzerakoan ere aurretik jarri direla eta gogotik ari direla euskara ikasten ohartzea.

2.2. Ikaslegoa adinez (%)

Adina	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa	Nafarroa	Denetara
— 15	2,7	10,7	5,0	14,6	9,9
15-19	29,0	24,0	30,1	31,8	25,1
20-24	28,3	27,2	23,3	31,7	27,0
25-29	19,0	16,0	18,1	11,6	16,2
30-34	8,3	9,4	8,7	4,3	9,1
35-39	1,2	4,2	3,9	1,3	3,9
+ 40	3,0	6,6	6,7	3,0	6,3
Zehaztugab.	8,5	1,9	4,2	1,7	2,5
	100	100	100	100	100

Ezin uka, euskararen geroa gazteek dutela eskutan. Hogei-tamar urtetik beherakoak 78,2 % dira eta honek efeko multiplikatzailer bat izanen du segur aski, zeren gazte hauek ez baitute euskara berentzat bakarrik ikasiko. Edukiko dituzten hurrek ere euskara egingen dute.

Baina badira beste batzu, ia 25%, adintsuagoak, kontzientzia nazionala adin guztietara heltzen dela frogatzeko.

Hala ere, gazteak ditugu hemen protagonista, herrialde guztietan, Euskal Herriarekiko beste hainbat gauzatan bezala.

2.3. Ikaslegoaren jatorria

Lehenbizi, orokorki hartuko ditugu datuak Hego Euskal Herriko lau herrialdeez aritzeko, eta bigarrenaz Gasteizko kasua hobeki aztertuko dugu, zeren hango fitxak gurasoen jatorriaz galdetzen baitzuten.

Datuak hauk dira:

IKASLEGOAREN JAIOTERRIA

Bizi tokia	Euskal Herria	Euskal Herritik kanpo
Araba	87,1	12,9
Bizkaia	90,2	9,8
Gipuzkoa	85,9	14,1
Nafarroa	94,1	5,9
	89,8	10,2

Garbi dago bertan jaiotakoen nagusigoa; baina kontutan hartu behar dugu, oso pozgarri gertatzen dela konpoan jaiotako 10 % hori, batez ere euskarak eduki duen —eta oraindik duen— antipropagandaren gainetik euskararen alde pauso eman dute-lako. Alde horretatik, integrazio maila interesgarri batetara heldu garela pentsa dezakegu, Euskal Herria euskalduna egiteko bide posible bakarra urratzen ari garela.

Areago, Araban jaso diren datuek bide hau segurtatzen digute. Ikus bestela:

GURASOEN JAIOTERRIA (%)

	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa	Nafarroa	E.H.	E.H.ka.
Aita	80,0	6,7	4,4	8,9	69,6	30,4
Ama	75,0	10,3	8,0	6,7	71,1	26,9

2.4. Ikaslegoaren giza profesional maila

	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa	Nafarroa	Eusk. Herr.
EZAKTIBOAK	33,3	49,1	34,4	38,7	46,8
AKTIBOAK	66,7	50,9	65,6	61,3	53,2
	100	100	100	100	100
AKTIBOAK ³					
Goi mailak	7,3	11,4	2,4	1,4	10,0
Erdi mailak	57,7	61,8	52,2	30,2	59,9
Langile maila	24,9	22,0	40,4	56,1	24,8
Beste maila edo zehaztugabea	10,1	4,8	5,0	12,3	5,3
	100	100	100	100	100
EZAKTIBOAK					
Ikasleak	98,5	79,5	70,2	71,7	79,6
Etxekoandreak	1,5	20,5	29,8	28,3	20,4
	100	100	100	100	100

Koadro honek ere argibide interesgarriak ematen dizkigu: alde batetik, Euskal Herri mailan euskara ikasten ari diren erdiak ezaktiboak dira, eta hauen artean 5etik 4 ikasleak eta bat etxekoandrea. Bestetik, erdi mailako koadroak eta enplegatuak direla ikaslego ugariena ematen duten kategoriak aktiboen artean. Hala ere, 4etatik bat langilea da. Beraz, goi mailetan 10 % bakarrik ari dela euskara ikasten ikusiz, norbaiti entzungo diogu oraindik euskara burgesa dela.

3. Ondorioak eta beste

Asko luzatzerik ez dugunez gero pasa gaitezen zenbait ondorio ateratzera.

Hasteko esan dezagun, euskara ikasteak baduela konnotapen politiko garbirik; jendea kontzientzia nazionalak eraginda jartzen da euskara ikasten. Argi dago hau fitxetako hainbat erantzuntan. Hau batzurenzat iraunkorra izango da, baina beste batzuk ez dute hain garbi ikusten kontu hau. Irlandan gertatuaren mamuak ez digu lo egiteko eta triumfalista izateko aukerarik ematen. Eta nola ez izan honen beldurrik, euskal politiko analfabetoak ari direnean euskal kulturari irtenbideak bilatzen? Zein irtenbide aurkituko dute euskara konplikatua dela esaten dutenek?

Ez, jaunak: euskara ez da beste hizkuntzak baino zailagoa; medio batzu jarri ondoren, epe batetan ikas daiteke, eta jendeak ikasten du eta ez dira gizon arraroak, arruntak baizik: enplegatu, langile, ikasle,...

Baina, badago arriskurik, medio faltaz beste asko euskara ikasten saiatu arren, eta beren progresioa eskasa irudituz, euskara bertan behera uzteko.

Esan dugun guztiagatik eta egunero burruka honetan ari garelako, badakigu zer beharko genukeen.

1. — Euskalduntze Alfabetatze Mugimendua erakunde autonomo sendo bat bihurtu.
2. — Bere lana aurrera eramaten seriotasuna. Eraketa, klaseen antolaketa, programaketa etabar.
3. — Oinharritzko euskara jatorra finkatu.
4. — Irakaslegoaren prestakuntza.

Gauza hauen atzetik gabilta, ari gara pausoak ematen. Euskaltzaindiaren barnean gaude autonomia osoz, berak V. UEU garaian eginiko batzarrean onharturiko barne erregela bereziek diotenez. (1. art. Alfabetatze Euskalduntze Batzordea Euskaltzaindiaren batzordeetarik bat da, jagon sailekoa).

1976-77ko kurtsoetik, badago Euskal Herri mailan mugimendu honetan gabiltzanok biltzen gaituen koordinakunde bat, eta, esan bezala, lehen urratsak ematen ari gara: fitxa berdina denontzat, propaganda berdina, metodo berriak promoziotu, irakaslegoaren prestakuntzaz arduratu.

Badakigu hori ez dela aski, aipaturiko lau puntu horiek askoz gehiago exijitzen dutela ere bai. Baina horretarako koordinaketa mailak jaso egin behar dira eta arazo honek, Euskal Herriarentzat hil ala biziko denak, planifikazio bat behar du, profesionalak, medioak eta... dirua. Eta beste gauza batzutarako ez bezala, Euskal kulturarako dirua bilatzea, oilarrak arrautza egitea baino zailagoa da.

Hala ere gure Herriak pasatu du trantze txarragorik eta guk ez dugu etsiko Euskal Herriaren izena eta izatea bat egin arte.

¹ Izenari buruz bi hitz. Nik *Alfabetatze Euskalduntze Mugimendua* (a) deitzen diot, Herri mugimendua delako, hain zuzen. *Mugimendua Koordinaturik* (b) dago eta Koordinakunde hau *batzorde* (c) batzuren bidez lortzen da. Hala ere, erabili dira beste izen batzu. Gipuzkoan eta

Nafarroan haren eraginez *Gau eskolak*, Bizkaian *Alfabetatze Kanpainak*, *Alfabetatze Euskalduntze Kanpainak*... Orain beste batzu entzuten dira *Euskal eskolak*, *Euskaltegiak* (d).

Terminologia bat proposatzekotan honela egingo nuke:

- «Alfabetatze Euskalduntze Mugimendua».
- «Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundea».
- «Alfabetatze Euskalduntze Batzordeak».
- «Euskaltegi» edo «Euskal eskola», tokia adierazteko.

² Gero aipatzen den bezala, kurtso honetarako fitxa bat bakarra egin da Euskal Herri osorako.

³ *Goi maila*: industrigizon, artisau, merkatari, profesio liberalak. *Erdi maila*: Erdiko koadroak, enplegatuak. *Langile maila*: Langile kalifikatuak, eta ezkalifikatuak.

P. M. L.